

Délibáb lett az „amerikai álom”

Mit kezd Joe Biden a megörökölt diszfunkcionális kormányzati rendszerrel, egyenlőtlenségekkel, versenyhiánnyal és megingott demokráciával?

Az amerikaiak többsége már rosszabb ideje nem érzi jól magát a bőrében. A lakosság megdöbbentően magas hányada – több mint kétharmada – szerint Amerika „rossz úton halad”. Sokan vannak a jobboldalon és a baloldalon egyaránt, akik úgy érzik, hogy ma az Egyesült Államokban rosszabb az élet, mint fél évszázaddal korábban, vagyis a hetvenes évek előtt. A Gallup felmérései szerint különösen az utóbbi két évtizedben romlott sokat az amerikaiak hazájukról alkotott véleménye: az ezredforduló táján még 70 százalékuk volt elégedett Amerikával, de 2020-ban – Donald Trump elnökségének utolsó évében – már csak 26 százalékuk [1].

Ki lopta el az amerikai álmat?

Ezzel a háttérrel talán nem csoda, hogy az amerikai álmat sokan feladták az alsó- és középosztályban, vagy csupán délibábként kergetik. Ahogy egy dél-karolinai lelképásztor maró gúnnyal mondta: „A régi álom egy ház volt két kocsival. Az új álom egy állás.” Se szeri, se száma az álom elvesztésével foglalkozó elemzéseknek. Közel egy évtizede jelent meg Hedrick Smith *Ki lopta el az amerikai álmat?* című sikerkönyve [2]. Ezen a nyáron Conor Fi-

edersdorf már a „kaliforniai álom” – az aranylázig visszanyúló gyors gazdagodás és hírnévszerzés – haldoklásáról értekezett [3]. Arról a gazdaságilag és kulturálisan legbefolyásosabb államról van szó, amely nélkül egyszerűen nem lehet beszélni az amerikai álomról, s ahonnan az utóbbi években már megindult az elvándorlás. Ahogy a szerző mondja némi költői túlzással: „A világ egykori legdinamikusabb földjén bezárulnak a gazdasági lehetőségek kapujai.”

Az Egyesült Államok helyét a világban is megdöbbentően sok amerikai látja pesszimiztán. A közvélemény növekvő része gondolja, hogy a kiterjedt külföldi katonai jelenlét ellenére Amerika globális vezető szerepe hanyatlik, és az országnak nagyobb figyelmet kellene fordítania súlyos belső problémáinak megoldására. Az amerikaiak többsége borúlátó a jövővel kapcsolatban is: 60 százalék gondolja úgy, hogy az USA fontossága tovább csökken a világban [4].¹

Hogyan tévedt Amerika „rossz útra”, és miért rendült meg az amerikai álomba vetett hit? Sokváltozós rejtély ez, ahány elemző, annyi magyarázat. Évtizedek óta Amerikában élve az alábbi folyamatokat emelném ki.

---

¹ Szerkesztői megjegyzés: ez a cikk, mely az affganisztáni kivonulás előtt készült, az USA belső problémáira összpontosít. Az Amerika világpolitikájával foglalkozó elemzést a *Mozgó Világ* későbbi száma közli.

Diszfunkcionális kormányzati rendszer

Ritkán esik meg, hogy az a párt, amelyik az elnököt adja, egyúttal uralja a szövetségi törvényhozás, a kongresszus mindkét házát is. Az ebből fakadó politikai patthelyzet (*gridlock*) nagyban meg is béklyózza a szövetségi kormány cselekvőképességét és mozgásterét. Amerika kiéleződött politikai polarizációja, amely egyre jobban a két nagy párt közötti antagonisztikus viszonyban ölt testet, az utóbbi időben olyan politikai bénultsághoz vezetett, hogy a közgazdasági Nobel-díjas Paul Krugman már a fejlődő világból kölcsönvett „bukott állam” (*failed state*) rémképét festi föl [5]. Ez az állapot részben az amerikai választók „műve”, végül is ők döntenek a mindenkorai fékekről és ellensúlyokról. Kedvelik, ha a nyertes párt végrehajtó hatalmát, a Fehér Ház birtoklását ellensúlyozza az ellenzéki párt fölénye a kongresszusban.

A legutóbbi kormányok alatt az ellensúlyozás talán túlzottan is tökéletesre sikeredett. Nyolcéves elnöksége idején Barack Obama az *Obamacare* nevű egészségbiztosítási reformon kívül más sarkalatos törvényt nem tudott felmutatni, pedig erősen próbálkozott például a bevándorlási rendszer és a korrump választási kampányfinanszírozás gyökeres átalakításával. Donald Trump pedig az adórendszer 2017-es reformján kívül más nagy horderejű tróféával nem büszkélkedhetett. A kialakult patthelyzetben az elnökök egyre inkább arra kényszerülnek, hogy elnöki rendeletekkel kormányozzanak, amelyek bírósági úton könnyen megtámadhatók, arról nem is beszélve, hogy a következő elnök egy tollvo-

nással visszavonhatja őket, ami bevett gyakorlat.

Megszűnik-e most Joe Biden elnöksége alatt a kormányzati cselekvőképességet megbéklyózó patthelyzet a Fehér Ház és a törvényhozás között? Erre még kis tétben sem fogadnék. Túlságosan kicsi ugyanis a demokrata többség, különösen a szenátusban, ahol 50-50 demokrata és republikánus mandátum van, s „döntetlen” esetén Kamala Harris alelnök a döntő szavazat, aki a szenátus elnöke is. A demokrata vezérkar csak jelentős engedményekkel, a törvényjavaslatok felvizezésével nyerheti meg a republikánus szenátorokat. Ezzel viszont Biden elidegenítheti magától a Demokrata Párt aktivista, progresszív szárnyát, amelynek szemében az új elnök kezdetről fogva túlzottan mérsékelt beállítottságúnak számít.

A republikánusok számára ott van még a hírhedt „*filibuster*” obstrukciós fegyver, amely a legtöbb törvényjavaslat elfogadásához minimum hatvan szavazatot ír elő a száztagú szenátusban. Az ellenzék végső törvénykezési védvonala lehet a legfelső bíróság, itt 6-3-as a konzervatív főbírói fölény. Ezek a körülmények érezhetően szűkítik a demokraták és Biden elnök manőverezési lehetőségét a törvényhozásban.

Kiéleződött jövedelmi egyenlőtlenségek

Az amerikai középosztály – a társadalom gerince, legnépesebb lakossági kategóriája – második világháború utáni látványos felemelkedése és virágzása (aranykort is szoktak emlegetni) valamikor a hetvenes évek vége, a nyolcvanas évek eleje körül véget ért. Az elemzők többsége 1980-

at, vagyis a Reagan-éra startját jelölik meg a fordulat évének, ettől kezdve valóban empirikusan kimutatható a nemzeti jövedelem máig tartó vaskos átcsoportosulása a középosztály derékhadától a tőketulajdonosok, azon belül a szupergazdag „1 százalék” javára.² Az „1 százalékos” családok nemzeti jövedelmen belüli aránya az 1980 körüli 10 százalékról mára 25 százalék fölé ugrott. A vagyoni koncentráció még a jövedelminél is drámaibb: az 1 százalék (hárommillió ember) kezében van a nemzeti vagyon 40 százaléka. Ezen belül a „0,1 százalék” (a „kőgazdag” családok) több mint egyötödöt tudhat magáénak. Ebben a hosszú időszakban a középosztály derékhadának reáljövedelme jórészt stagnált. Márpedig az amerikai álom nem erről szól, hanem arról, hogy a holnap jobb lesz, mint a ma, az utódokra jobb jövő vár, mint szüleikre.

A növekvő egyenlőtlenségek korántsem a kapitalizmus evolúciójának kérlelhetetlen következményei, ahogy Thomas Piketty Amerikában is nagy visszhangot kiváltó műve [7] sugallja, hanem elsősorban tudatos állami szabályozás, a közpolitikák szülöttei.³ Mint például a jövedelem-

² Azért beszélek a középosztály derékhadáról, mert az utóbbi évtizedekben a hagyományos középosztály olyan markáns differenciálódáson ment át, hogy analitikus szempontból egyre használhatatlanabb fogalomná vált. A legfőbb változás a jövedelmi szempontból sikeresnek mondható „felső középosztály” leválása a Middle America alsó és középső rétegeiről. Az amerikai családok egyötöde tartozik a felső középosztályba [6].

³ A közpolitikák mellett a növekvő egyenlőtlenségnek természetesen vannak piaci forrásai is. Például a modern információtechnológia és robotizáció erősen megnövelte a magasan képzett szakemberek iránti keresletet, miközben csökkentette az állásokat a képzettségi skála alsó és középső tartományá-

adó-progresszivitás erőteljes csökkentése vagy a reagani deregulációs hullám, amely a bankszektor spekulatív „kaszinósodásához” vezetett. A szakszervezetek súlyának zuhanás-szerű esése a munka és tőke közötti jövedelmi harcot és erőviszonyt még inkább az utóbbi javára tolta el.⁴ Donald Trump elnöksége alatt még tovább tágult a jövedelemolló, nem kis mértékben a 2017-es mély adóvágás következtében. A társasági (vállalati nyereség) adó 35-ről 21 százalékra esett vissza, amelyhez hasonló alacsony szinten az 1930-as évek óta nem volt. A személyi jövedelemadó progresszivitása is mérséklődött. Általában a tőkejövedelmeket csupán feleakkora adókulcs terheli, mint a béreket. Nem csoda, hogy az adóvágások kétharmada a magas jövedelműek zsebébe vándorolt.

A Ronald Reagan óta eltelt négy évtizedben Joe Biden az első amerikai elnök, aki az adórendszer gyökeres reformjával akarja a kirívó, évtizedek óta halmozódó jövedelmi egyenlőtlenségeket csillapítani. A tőkejövedelmeket (nyereség, részvényosztalék stb.) a munkából származó személyi jövedelmekkel legalább azonos szinten akarja megadóztatni. Tervei szerint a tőkenyereség-adó az egymillió dollárnál többet keresők számára 23,8-ről 43,4 százalékra futna fel. A társasági adó a jelenlegi 21-ről 28 százalékra emelkedne, az amerikai cégek külföldi nyereségadója pedig a duplájára nőne. Ugyanakkor nem emelkedne az adó-

ban. A globalizáció és az alacsony képzettségű külföldi bevándorlók további bérdifferenciáló hatást fejtettek ki.

⁴ A szervezett dolgozók aránya az amerikai magánszektorban az 1980-as évek 20 százalékáról mára 6 százalékra hanyatlott.

terhe azoknak a családoknak, amelyek évente 400 ezer dollárnál (120 millió forintnál) kevesebbet keresnek.

Bidennek szüksége van méretes, új adóbevételre a még nem véglegesített nagyszabású infrastrukturális és szociális programjainak finanszírozásához is, amelyek együttesen négybillió dollárra rúgnak (a tavalyi GDP negyedére). A nagyratörő, új programok okán Biden – elhamarkodottan – már olyan társadalomátalakító, legendás elnökökhöz kezdik hasonlítani, mint Franklin Rooseveltt (a harmincas évek Nagy Depressziójából kivetítő, a *New Deal*-ről elhíresült elnök, Biden mintaképe) és Lyndon Johnson (a szegénységcsökkentést és faji egyenlőséget zászlajára tűző *Great Society* program atyja a hatvanas években). Az ambiciózus bideni szociális terv többek között ingyenes állami felsőfokú alapképzést, tizenkét hetes fizetett betegségi és szülési szabadságot, valamint jelentős családi adókedvezményt foglal magában. A demokraták erős progresszív szárnya szerint ezek lehetnének a kezdeti lépések a skandináv beütésű, szociáldemokrata jóléti állam irányában. Ám ezeket a roppantul költséges programokat még el kell fogadtatni a törvényhozással, ahol a demokratáknak hajszálnyi fölényük van mindkét házban. A republikánusok zsigerből elleneznek minden adóemelést, a befolyásos Wall Streetről és többezernyi lobbistájáról nem is beszélve. De még Biden saját pártjában is vannak hangadó honatyák, akik nemcsak a tervezett adóemeléseket tartják túlzottnak, de az előterjesztett programok méretét is. Sokan ellenzik továbbá a

programok adóbevételből való finanszírozását, figyelmen kívül hagyva olyan alternatív forrásokat, mint a hitelből való finanszírozás és az infrastruktúra-használati díjak. Ha Biden elnök kétpárti alapon akarja a programjait elfogadtatni, ahogy nagyon szeretné, akkor mindkét vonatkozásban – adóemelés mértéke és programméret – olyan komoly engedelményekre kényszerül, hogy rá se lehet majd ismerni az eredeti tervekre.

Versenykapitalizmusból az oligarchikus kapitalizmus felé

„A verseny alapvető nemzeti gazdaságpolitikánk” – nyilatkozta az Egyesült Államok legfelső bírósága fél évszázaddal ezelőtt irányadó államfilozófiai elvként. Az utóbbi évtizedekben kialakult amerikai gyakorlat azonban inkább sutba dobta ezt az elvet, mintsem tiszteletben tartotta volna. Az egészséges piaci verseny nélkülözhetetlen az egyenlőtlenségek társadalmilag elviselhető kordában tartásához. Az amerikai közpolitika azonban – közte a harmadrangú szintre lefokozott trösztellenes politika és az erőtlen pénzügyi szabályozás – nem tudta biztosítani, hogy az óriásvállalatok a piaci versenyt ne gyengítsék olyan mértékben, ami már káros a közjólétre és politikai demokráciára. Mindegyik „túl nagy ahhoz, hogy megbukjon” (*too big to fail*) típusú vállalat a közpolitikák kudarcát testesíti meg a big tech-től kezdve a big pharmán keresztül a big tobaccóig bezárólag – írtam nemrég a *The Boston Globe* hasábjain [8].

Részben az erős piaci verseny hiánya miatt számos ismérv alapján az amerikai gazdaság kevésbé di-

namikus, mint a múlt században volt. A kis- és középvállalkozások súlya, valamint az új vállalatalapítások száma jócskán csökkent, a termelékenységnövekedés lelassult. A Nemzetközi Valutaalap friss kutatásai szerint a koronavírus-járvány alatt a piaci koncentráció folyamata felgyorsult, a megacégek extraprofitrátái emelkedtek. A pénzügyileg erős óriáscégek üzleti modelljüket másoknál gyorsabban állították át a megváltozott körülményekre, s magukba olvasztottak számos, túléléssel bajlódó kisebb versenytársat [9].

Nem kell Bernie Sandersnek, az amerikai progresszívek szuperstárjának lenni, hogy még a nyitott szemmel járó amerikai átlagpolgár is észrevegye (vagy a bőrén érezze), hogy az utóbbi évtizedekben Amerika elmozdult az oligarchikus kapitalizmus irányába. A gazdasági hatalom tényleges koncentrációját tekintve az USA nem sokkal marad el az olyan sokat bírált országoktól, mint Oroszország, Brazília vagy Mexikó.

A lakossági felmérések szerint az amerikaiak többsége látja: a múlté az a hagyományos felfogás, hogy „győzzön a jobbik”. A pénz, a szupergazdag donorok – személyek és vállalkozások – teljes súlyukkal rátelepedtek a politikára, amihez a jelenlegi választási rendszerben adottak a jogi keretek. A legfelső bíróság 2010-es döntése, amely a szólásszabadságra – hagyományosan személyekre szabott demokratikus jog – hivatkozva a vállalatok számára lehetővé tette a szinte nyaklónélküli választási kampányfinanszírozást. Ezzel az „egy ember – egy szavazat” klasszikus demokratikus

elvét mintha az „egy dollár – egy szavazat” elve váltotta volna föl. Ahogy Joseph Stiglitz, a Nobel-díjas közgazdász keserűen mondja: „A pénz ugyanúgy beszél a politikában, mint a piacon” [10]. Mások a kormányt és a gazdaságot döntően befolyásoló topmenedzserek szuperosztálya (*overclass*) és a munkásosztály közötti „új osztályharcról” beszélnek, amelyben az utóbbi áll vesztesre [11].

A multimilliomos osztály nem kis mértékben a politikai (kormányzati, párt- és törvényhozási) elit megragadásával és korrumpálásával befolyásolja saját javára a jogi, gazdasági és versenyszabályozást, végső soron a nemzeti jövedelem elosztását. Hogy ez mennyire nem elméleti lehetőség, hanem hús-vér valóság, azt kutatások igazolják. Például az egyik nagy hullámokat vert tanulmány empirikus adatokat feldolgozva arra a következtetésre jutott, hogy „[a]z amerikai nép kis hatással van a kormány által elfogadott közpolitikákra. A demokratikus külsőségek – választások, szólás- és gyülekezési szabadság – ellenére a közpolitikai döntéshozatalt kis számú amerikai plutokrata és az óriás üzleti vállalkozások uralják, ami súlyos veszélyt jelent Amerika demokratikus társadalmára” [12]. Nem a véletlen műve például az, hogy a gyöngén szabályozott és a járadékvadászatban élen járó pénzügyi szektorban a spekulatív üzletekből meggazdagodott csúcsmenedzserek a tipikus polgárénál jóval alacsonyabb adókulcsot élveznek.⁵

⁵ Az sem véletlen, hogy a kőgazdag „0,1 százalék” közel egyötöde a pénzügyi szektor felső szintű menedzsereiből tevődik össze [13].

A második világháborút követően elnöklő Harry Truman után Joe Biden az első amerikai elnök, aki felismerte a piaci verseny visszaszorulásához vezető kartellizálódás komoly veszélyét. Ezért törekszik arra, hogy a nemzeti jövedelem tortájából nagyobb szelet jusson a dolgozóknak a tőketulajdonosok rovására. Már-már osztályharcos felhangokkal mondja: „A verseny nélküli kapitalizmus nem kapitalizmus, hanem kizsákmányolás. Egészséges verseny hiányában az üzleti élet óriásai azt csinálnak, amit akarnak, kényük-kedvük szerint bánhatnak fogyasztóikkal, olyan árat kérhetnek, amit nem szégyellnek. Emiatt túl sok amerikai kényszerül rossz ügyletek elfogadására.” Bizonyított tény, hogy a vállalatok közötti csökkenő verseny és munkaerőpiaci összejátszás rontja a béreket és nem bér jellegű juttatásokat.⁶ Becslések szerint a zsugorodó piaci verseny jelentősen megnövelte a monopoljárdákat, az érintett társaságok extraprofitját, s évente 5000 dollárral terhelte meg az amerikai háztartásokat a magasabb fogyasztói árakon és nyomott béreken keresztül [15].

De át tudja-e a Biden-kormány írni a gazdasági játékszabályokat a republikánusok kongresszusi támogatása nélkül, akik a kartellizálódást másképpen látják, és többnyire a mamutvállalatok politikai védnökeinek számítanak, a szövetségi bírói kar java részével és a konzervatív többségű, *big business*

⁶ Tényleges esetek mutatják, hogy a nagy munkáltatók olykor olyan illegális, versenyellenes megállapodásokat kötnek, amelyek a piacon kívül, összehangoltan rögzítik a béreket, és megtiltják egymás dolgozóinak átcsalogatását például magasabb bér ígéretével [14].

barát legfelső bírósággal együtt?⁷ Aligha. A jelenlegi kiegyenlített törvényhozási erőviszonyok közepette nem reális arra számítani, hogy a kongresszus új monopóliumellenes törvényt fogadjon el annak biztosítása érdekében, hogy a figyelem központjában lévő nagy tech cégek (Facebook, Google, Amazon stb.) ne korlátozzák a versenyt a digitális piacon, se az online kereskedelemben, se a közösségi médiaplatformokon. Pedig a digitális és más mamutcégek feldarabolását és újak kifejlődésének megelőzését komolyan fontolóra kellene venni.

Mindenképpen Biden javára kell írni a próbálkozást, aki – zsigerileg érezve a kongresszus döntésképtelenségét – már hivatali idejének első fél évében átfogó elnöki rendeletet írt alá, amely utasítja az illetékes kormányzerveket a túlbujánzott ipari koncentráció és piaci hatalommal való visszaélés elleni versenyjogi szabályok teljes, következetes végrehajtására [16]. Erős trösztellenes, kormányzati szakértői csapatot nevezett ki. Ám az elnöki rendelet a bírósági támadások cunamiját fogja kiváltani, a következő republikánus elnök pedig könnyűszerrel visszavonhatja. Mindazonáltal a megavál-

⁷ Egy friss példa a Trump-elnökség alatt konzervatív bírókkal kitömött szövetségi bírói kar jellegzetes magatartására: egy washingtoni szövetségi bíró júniusban elutasította a Federal Trade Commission (a legfontosabb trösztellenes kormányzati szerv) és közel fél-száz állami szintű főügyész Facebook elleni keresetét. A keresetben a felek azzal vádolták a megacéget, hogy törvénytelenül tart fenn közösségi médiamonopóliumot azáltal, hogy fölvásárolja a kisebb versenytársakat és korlátoz más médiaplatformokat abban, hogy Facebook-szoftvereket használjanak. A kereset elsősorban arra irányult, hogy a Facebookról leválasszák a WhatsApp és Instagram alkalmazásokat.

latali extraprofitok olyan kiugróan magasak, hogy még mérsékelt lefaragásukkal is számottevő megtakarításhoz juthatnak az amerikai családok.

Megsebzett, ingatag demokrácia

Biden már a választási kampányban refrénszerűen figyelmeztetett, hogy Trump elnök „lopakodó diktatúrája” egzisztenciális veszélyt jelent az amerikai értékrendszerre és demokráciára. Tekintélyelvű vezetői stílusával, a negatív választói érzelmekre és faji előítéletekre építő vonalával, valamint a liberális médiával („a nép ellenségei”) szembeni fellépéseivel Trump valóban komoly rombolást végzett a több sebből vérző amerikai politikai demokráciában. Ám Trumpnak az elnökválasztás tisztaságát alaptalanul megkérdőjelező, Biden győzelmét elutasító magatartása – ami januárban a kongresszus trumpista ultrák általi megrohmozásához vezetett – példátlan volt Amerika történelmében. Mint az is, hogy a „felkelésre való uszítás vádjával” a kongresszus képviselőháza alkotmányos felelősségrevonási eljárást (impeachmentet) indított az Egyesült Államok 45. elnöke ellen. Semmi nem mutatta szemléletesebben az amerikai demokrácia törékeny állapotát, mint az, hogy január 20-án, az elnöki beiktatás napján Washingtonban 26 ezer állig felfegyverzett nemzeti gárdistának és 15 ezer rendőrnek kellett biztosítani a „békés hatalomátadást”.⁸

A demokrácia állapotát szisztematikusan figyelő, washingtoni székhelyű

Freedom House 2021-es jelentése bírálóító képet fest az amerikai demokrácia sebezhetőségéről és hanyatlásáról. A számos ismérvet szintetizáló szabadságindex⁹ az elmúlt évtizedben 11 ponttal csökkent – 94-ről 83-ra – elsősorban a politikai korrupció fokozódása, a kormányon belüli átláthatóság hiánya, valamint a túlzottan szigorú bevándorlási és menedékjogi politika miatt. A jelentés szerint a demokrácia hanyatló tendenciája nem Trumpgal kezdődött, de az elnök utolsó hivatali évében bekövetkezett események – a pártok között dúló éles harcok, a koronavírus-áldozatok rasszok közötti megdőbentő aszimmetriája, a faji egyenlőségért tüntetők elleni rendőri erőszak – „rávilágítottak az Egyesült Államok rendszerszintű diszfunkcionalitására, és olyan benyomást keltettek, mintha az amerikai demokrácia alapjaiban ingatag lenne” [17].

A felmérések szerint tíz amerikai közül nyolc „aggódik” a demokrácia állapotáért több ok miatt is. Legfőképpen a két nagy történelmi párt közötti nulla összegű politikai játék miatt, amely a közérdek szolgálata helyett egymás legyőzését és a hatalomból mindenáron való kiszorítását célozza. Másik ok a politikai szélsőségek megerősödése. További ok a választási körzethatárok önkényes megrajzolása és a pénznek a választási rendszeren belüli elhatalmasodása, aminek következtében a politikusok – a pénzkijárási kényszer miatt – több figyelmet fordítanak a pénzes donorokra, mint szavazóik érdekképviseletére.

⁸ Ez többszöröse volt az Irakban és Afganisztánban akkor szolgálatot teljesítő amerikai katonák számának.

⁹ Az index 1-től 100-ig terjedő skálán súlyozottan méri a világ országainak szabadságszintjét, 100 fémjelzi az „ideális” demokráciát.

Trumpizmus Trump után

Joe Biden már a legutóbbi elnökválasztási csatában fogadalmat tett arra, hogy a trumpi rombolás után „visszaépíti az amerikai demokráciát”, és „helyreállítja a nemzet lelkét”. Szép szavak: ha csak a politikai retorikán múlna, egyszerű lenne a feladat, de valójában méretes, messze egy elnökön túlmutató a politikai kihívás. „A politika nem kell hogy olyan legyen, mint a pusztító tűz, ami mindent tönkretesz az útjában. A nézetkülönbségek nem kell hogy totális háborúhoz vezessenek. El kell utasítani azt a politikai kultúrát, amely manipulálja, sőt gyártja a tényeket” – mondta Biden elnöki beiktatási beszédében. Az elnök tisztában van vele, hogy Trump legyőzésével nem hárult el az amerikai demokráciára leselkedő egyik legnagyobb veszély, a trumpizmus.

Valóban, tavaly november 3-án Donald Trump, a népszerűtlen, a koronavírus-járványt súlyosan félrekezelő elnök bukott meg, nem pedig a nevéhez köthető elvek és politikák, a trumpizmus: a faji előítéletes, etnocentrista, nacionalista és antiglobalista elveket, valamint az erős, tekintélyelvű vezető kultuszát megtestesítő illiberális, populistá mozgalom. Trump már 2016-ban is mozgalomban és nem a Republikánus Pártban gondolkodott, amikor a gazdaságilag leszakadó fehér munkásrétegek és a szélsőséges nézetekre fogékony konzervatívok vasvillás zászlóvivőjeként diadalmaskodott a demokrata establishment előre megkoronázott jelöltje, Hillary Clinton fölött. Ez a mozgalom nem szavazódott ki az amerikai politikából, sőt Trump dicsekedhet, hogy az ő politikájának volt köszönhető a republikánusok vártnál jobb teljesítménye a tavalyi össznépi – kongresszusi és

szövetségi állami szintű – referendumokon. A trumpi választási koalíció némileg még szélesedett is: nagy meglepetésre a volt elnök növelni tudta a hispánoktól és kisebb mértékben az afroamerikaiaktól kapott szavazatokat.

A trumpista politikai szekta vezéréként az exelnök politikai legitimitációja korántsem kapott halálos sebet. A trumpizmus társadalmi bázisa erős maradt, s továbbra is építhet az amerikai társadalomban meglévő, de kezeletlenül maradt bajokra – kirívó egyenlőtlenségek, jól fizető állások szűkülése, túlzottan drága egészségügyi rendszer, nagyvárosi bűnözés elharapózása, szinte ellenőrizhetetlenné váló illegális bevándorlás stb. – és a velük járó elégedetlenségre és félelmekre. A nagy kérdés az, hogy a Fehér Házból való távozása után milyen szoros lesz a kapcsolat Trump és a hozzá eddig hűséges mozgalma között.

Reálisan három forgatókönyv képzelhető el: 1. A világ leghatalmasabb elnökségével járó páratlan politikai tekintély és aura megszűnése, valamint a rá váró bírósági perek cunamija Trumpot idővel a politikai életből való visszavonulásra kényszerítik. A született showman tragikus hősként távozik, akivel szerinte igazságtalanul bántak, és ellopták tőle a második elnökséget. Mivel a trumpizmus reálisan létező erő, új vezetők jelentkeznek majd be a trumpizmus továbbvitelére a 2022-es félidős és a 2024-es általános választáson.¹⁰ 2. Trump csak részben

¹⁰ Nyitott kérdés, hogy ki lesz a 2024-es elnökjelöltek élvárosa, ha Trump esetleg nem indul: Ron DeSantis, Nicky Haley, Mike Pompeo, Tom Cotton, Lindsey Graham, Ted Cruz, Marco Rubio?

vonul vissza a politikai életből, s ő marad a 45 milliós, érte tűzbe menő trumpista keménymag és a Republikánus Párt de facto vezetője, a királycsináló. Floridai tengerparti kastélya a politikai áldásért esdeklő elnökjelölt-aspiránsok zarándokhelye lesz, sőt már az is. 3. Trump nem távozik a politikai életből, sőt már a Fehér Házba való 2024-es visszatérését tervezi. Biden elnökségének éjjel-nappal folyó hiteltelenítése ezt a célt szolgálhatja, s nem is eredménytelenül: a republikánus szavazók többsége szerint a legutóbbi elnökválasztást megbundázták. Több mint fél évvel a referendum után a republikánusok kétharmada még mindig törvénytelennek tekinti Biden elnökségét, s csupán egytized körül van az elnöki politikát támogató republikánusok aránya. Marco Rubio republikánus szenátor szerint „[h]a Donald Trump 2024-ben indul az elnökségért, biztosan ő lesz az éllovas, s valószínűleg a párt elnökjelöltje”. Melyik fog megvalósulni a fenti forgatókönyvekből? Újraolvastam Trump *Az üzletkötés művészete* című sikerkönyvét, s nem találtam benne semmit a vereségbe való bele nyugvásról [18].

Előretekintés

Amerika szinte megállás nélkül szavaz. A négyévenkénti elnökválasztások félidejében országos voksolás zajlik a politikai rendszer minden szintjén. Szövetségi szinten újraválasztják a kongresszus összes képviselőházi tagját és a szenátus harmadát. Az államokban a kormányzók kétharmadáról és hatezer parlamenti képviselőről voksolnak. Ma az amerikai belpolitikában egyre inkább minden 2022.

november 8-hoz, a következő féldős referendumhoz kötődik. A tét óriási: a Biden-kormány működőképessége és cselekvési mozgástere a rendkívül nagyszabású szociális, gazdasági és klímavédelmi programjainak kivitelezéséhez. Az időközi választáson ugyanis szinte mindig veszít a hivatalban lévő elnök pártja, s a Fehér Ház gazdája „béna kacsává” válik a törvényhozásban, s ezáltal jórészt a kormányzásban is, mivel az elnöki rendeletekkel való államvezetésnek nyilvánvaló jogi és politikai korlátai vannak. A jelenlegi, meglehetősen kiegyenlített kongresszusi erőviszonyok miatt a republikánusoknak még a piciny győzelem is megtenné, nem csoda, hogy nagyon fenik a fogukat a kongresszus mindkét házára, de nagyon biztosak a hatékony kormányzáshoz nélkülözhetetlen szenátusi többség megkaparintásában.

A trumpizmus szemmel láthatóan túlélte a novemberi választási bukást és a január 6-i „pucskísérletet”. A Republikánus Párt komoly kihívó nélküli vezéréként Trump gyorsan visszatért a politikai színpadra, s dagadó kampánypénztárcájával 2022-re összpontosít; de kacérkodik a 2024-es elnökválasztáson való indulással is. Eközben az egyik felmérés a másik után mutatja, hogy a Biden-kormány méregdrága, a víruskezelésen messze túlmenő megaprogramjai népszerűek a nem republikánus kötődésű lakosság körében. Biden támogatottsága júniusban jóval 50 százalék fölött volt nemcsak a Covid-járvány egészében eredményes kezelése miatt,¹¹ hanem a népszerű gazdasági

¹¹ Ebből a szempontból azonban változhat az

és jóléti programjai miatt is. Biden elnök aktivista kormányon alapuló, roppantul költséges terveinek van azonban közvetlen politikai céljuk is: előzetes szavazatvásárlás 2022-re és 2024-re – különösen a választásokat rendszerint eldöntő független szavazók körében – a gazdaság és a lakossági jövedelmek mesterseges csúcsra járatásával, alig számolva a lehetséges, távolabbi baljós következményekkel, az infláció megugrásával (amelynek előjelei máris bőségesen mutatkoznak), valamint a költségvetési hiány és államadósság második világháború óta nem látott elszaladásával. Nagyön úgy tűnik, hogy Biden elnök és a kongresszusi demokraták számára semmi sem drága a papírvékony kongresszusi többségük megtartásáért és azért, hogy megakadályozzák Trump (vagy saját kezüleg kiválasztott hasonmása) visszatérését a Fehér Házba. Biden azonban szemben úszik a történelmi árral, s imádkoznia kell azért, hogy a gazdaságra és a lakosságra hulló sűrű pénzeső ne siklassa ki a sebességhatár fölött száguldó gazdasági vonatot, mert akkor borítékolható a politikai bukás nemcsak 2022-ben, de 2024-ben is, a következő elnök-választáson. A gazdasági bajban lévő elnököt ugyanis az amerikai szavazók rendre lecserélik. Ahogy

---

elnök pozitív megítélése, ha a különösen veszélyes delta-variáns június közepe óta tartó gyors terjedése újabb jelentős fertőzőttiségi hullámba és gazdasági korlátozásokba csap át. Korántsem elhanyagolható ennek a kockázata, mivel a nyár derekán az amerikai lakosság csupán fele volt teljesen átválva.

az erre figyelmeztető választási szállóige mondja: „It’s the economy, stupid.”

Hivatkozások

1. <https://news.gallup.com/poll/1669/general-mood-country.aspx>
2. Hedrick Smith, *Who Stole the American Dream?*, Random House, New York, 2012.
3. Conor Friedersdorf, „The California Dream is Dying”, *The Atlantic*, July 21, 2021.
5. https://www.pewresearch.org/social-trends/2019/03/21/public-sees-an-america-in-decline-on-many-fronts/psdt-03-21-19_us_2050-00-10/
5. Paul Krugman, „Is America Becoming a Failed State?”, *The New York Times*, November 5, 2020.
6. Richard V. Reeves, *Dream Hoarders*, Brookings Institution Press, Washington, D. C., 2017.
7. Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2014.
8. Istvan Dobozi, „Wall Street vs. the real economy”, *Boston Globe*, May 19, 2020.
9. <https://blogs.imf.org/2021/03/15/rising-market-power-a-threat-to-the-recovery/>
10. Joseph E. Stiglitz, *The Price of Inequality*, W. W. Norton & Company, Inc., New York, 2012.
11. Michael Lind, *The New Class War. Saving Democracy from the Managerial Elite*, Portfolio/Penguin, 2020.
12. Martin Gilens and Benjamin I. Page, „Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens”, *Perspectives on Politics*, September 2014.
13. Brink Lindsey and Steven M. Teles, *The Captured Economy*, Oxford University Press, New York, 2017.
14. Eric Posner, „The Antitrust War’s Opening Salvo”, *Project Syndicate*, July 21, 2021.
15. Thomas Philippon, *The Great Reversal. How America Gave Up on Free Markets*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2019.
16. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/07/09/executive-order-on-promoting-competition-in-the-american-economy/>
17. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>
18. Donald Trump, *The Art of the Deal*, Random House, New York, 1987.